

*ТИТАРЕНКО Л.М., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток виробництва в епоху глобалізації потребує високих інформаційних технологій, зокрема, технологій розповсюдження знань. Це більш динамічний стан економіки, де відбувається коригування традиційних ринкових законів. Термін «економіка знань» почав використовуватися в 60-х рр. ХХ ст., засновником концепції знань як товару Ф. Махлупом. Об'єктом її дослідження стала інтелектуальна власність – права суб'єкта на результати творчої діяльності у сфері науки і техніки; на засоби індивідуалізації учасників обороту товарів та послуг; на захист від недобросовісної конкуренції. На початку ХХІ ст. „економіка знань” є науковим терміном, для якого визначені свої змістовні характеристики.

Перш за все для цієї економіки характерний перманентний вихід із стаціонарного стану. Якщо в інших галузях народного господарства може здійснюватися випуск одних і тих же виробів, то в економіці знань завжди є виробництво нових продуктів, на які постійно зростає попит. Лідером сучасного світу може бути та держава, яка одночасно є лідером в економіці знань. При цьому структура й організація господарства, стиль ведення бізнесу, стандарти і правила поведінки все більше залежать від економіки знань. Міжнародна статистика використовує низку показників, які характеризують рівень науково-технічного потенціалу держави. До них належать: частка витрат на НДДКР у ВВП; витрати НДДКР на одну особу; чисельність наукових кадрів на тисячу чоловік трудових ресурсів; патентна динаміка; коефіцієнт винахідництва або інноваційної активності; коефіцієнт дифузії винаходів; коефіцієнт технологічної незалежності.

Україна має досить вагомий інтелектуальний потенціал, але поки що не вирішена трудомістка і методологічно складна задача його точного виміру та економічної оцінки. Багато інтелектуальних продуктів знаходиться за межами ринку. Причина – нерозвинутість ринкових інститутів, слабе ринкове мислення, нестача спеціалістів для торгівлі знаннями.

Для економіки знань можна виділити принципові риси, які відрізняють її від економіки традиційного типу. По-перше, споживання знань може збільшити його цінність. Бартер у сфері знань більш ефективний, ніж у сфері звичайних продуктів, обмін ідеями тільки збагачує суб'єктів цього процесу. По-друге, неподільність знань, як продукту: вони або є, або їх немає. Викликає складність процес інтегрування наявності знань. У цілому закономірності ринку знань суттєво відрізняються від закономірностей інших ринків. Розповсюдження знань у ринковій економіці знаходиться у своєрідному монопольному становищі. Але це позитивно впливає на економіку, тому що до знань застосовуються дискримінаційні ціни, які сприяють росту задоволення потреб суспільства. По-третє, наявність авторства суттєво ускладнює трактування інтелектуальної власності. Часто для фірми неможливе реальне використання винаходу без участі автору. Світовий досвід показує, що права на інтелектуальну власність автора постійно зростають. Це стимулює творчий процес, розвиток інтелектуальної власності в цілому в суспільстві.

В еволюції законодавства про інтелектуальну власність розвинених країн і практиці його застосування доцільно виділити такі тенденції: посилення режиму правової охорони, в тому числі патентної охорони на нові сфери застосування і нові об'єкти; пошук адекватної відповіді на проблеми, пов'язані з використанням цифрових технологій та Інтернету; лібералізація відносин стосовно використання результатів, отриманих у процесі проведення досліджень за рахунок державного бюджету і суспільних фондів.

На початку XXI ст. інститути авторського і патентного права суттєво збагатилися новими нормами та новими об'єктами правового захисту. Особливо зріс перелік об'єктів, які охороняють авторські права і засоби передачі інформації. Учений або спеціаліст, який працює в одній країні і друкує результати своїх досліджень, продовжує поширювати знання як міжнародне публічне благо. Крім того, в період глобалізації з'явилися нові позитивні ефекти від переміщення вченого з однієї країни в іншу: він отримує додатковий стимул для роботи і набуває нові знання, інформацію, яка важкодоступна в рідній країні. При цьому встановлюються нові зв'язки і утворюються неформальні колективи. Наука стала інтернаціональною, хоча знання, які отримали ринкову оцінку, включаються в народногосподарські результати країни перебування вченого.

На сучасному етапі процес переміщення робочої сили між державами набуває все більш масштабного характеру, тим самим підвищується загальна ефективність світової економіки, оскільки робоча сила використовується там, де вона найбільше потрібна. Ринок праці стає більш інтернаціональним та глобалізованим. Це стосується і ринку кваліфікованої робочої сили – вчених і спеціалістів. Створюються і функціонують спеціальні інститути підтримки останньої, особливо молодих спеціалістів. Проблемним залишається питання економічної компенсації за еміграцію спеціаліста високої кваліфікації, на підготовку якого держава витратила великі ресурси. Тому доцільно, щоб держава-реципієнт виплачувала компенсацію. На сучасному етапі ці процеси важко піддаються економічній оцінці і корегуванню суми компенсації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутнік-Сіверський О., Красовська А. Теоретичні засади інтелектуально-інноваційної діяльності на підприємстві // Економіка України. – 2004. – № 12.
2. Кендюхов О. Мотивація творчої інтелектуальної праці: дослідження основних підходів // Економіка України. – 2005. – № 3.
3. Ходзінський К. Сучасний стан праці в Україні та проблеми її інтенсивності // Економіка України. – 2004. – № 8.